

UDK: 005.44+323.1(=163.41)

Biblid: 0025-8555, 69(2017)

Vol. LXIX, br. 4, str. 465–482

Pregledni rad

Primljen 4. septembra 2017.

Odobren 16. oktobra 2017.

<https://doi.org/10.2298/MEDJP1704465S>

Svetsko društvo rizika i zaštita nacionalnih interesa Republike Srbije

Stanislav S. STOJANOVIĆ
Branislav ĐORĐEVIĆ¹

Apstrakt: Globalizacija nije donela niti harmoniju ni bezbednost, već dramatičan porast asocijalnih trendova koji je doprineo da svetsko društvo rizika uveliko postane drugo ime za savremeni svet. Deteritorijalizovani rizici su danas sve manje nacionalni a sve više globalan fenomen, a međuzavisnost doprinosi da savremena društva budu objektivno uključena u nedobrovoljnu zajednicu rizika. Proces uspostavljanja globalnog društva podstakli su pojavu rizika koje je sve teže kontrolisati jer ukidaju značaj prostora, vremena i granica. Identitetska kriza i ugrožavanje unutrašnje kohezije Evropske unije, migrantska kriza, ekonomsko posrtanje i odsustvo zajedničke evropske perspektive čine da je evropski prostor uveliko prestao da bude uzoran postnacionalni model. Intenziviranje problema i izazova u socijalizaciji Balkana, pre svega problemi Kosova i Metohije i Makedonije i revitalizacija ideje o etničkom objedinjavanju albanske etničke zajednice, problemi ustrojstva Bosne i Hercegovine, kao i kompleksnost socio-ekonomskog i političkog konteksta balkanskih društava, posebno njihova nesmanjena etnička i verska distanciranost, otežavaju proces pretvaranja Balkana u prostor dugotrajne stabilnosti. Autori zaključuju da navedeni procesi i obeležja strategijske realnosti predstavljaju nezaobilazne činioce koji će uticati na političke i bezbednosne procese u bližem i daljem okruženju Srbije, izlažući je nimalo lakim iskušenjima u zaštiti vitalnih nacionalnih interesa. Razumevanje i procenjivanje smera i dinamike njihovog razvoja, posebno implikacija na bezbednost Srbije, imaju poseban značaj u definisanju okvira njene konceptualne i strategijske pripremljenosti u zaštiti vitalnih nacionalnih interesa u budućnosti.

Ključne reči: bezbednost, društvo rizika, Evropa, Balkan, nacionalni interesi, Srbija.

¹ Dr Stanislav Stojanović je redovni profesor u Institutu za strategijska istraživanja Ministarstva odbrane Vlade Republike Srbije. E-pošta: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs

Dr Branislav Đorđević je vanredni profesor u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. Rad predstavlja deo naučnog i istraživačkog angažovanja na projektu „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim

Aktuelna realnost nedvosmisleno potvrđuje da proces globalizacije nije transformisao noseće principe u međunarodnoj politici i da se koncept globalnog upravljanja pokazao kao neuspeo pokušaj, ispoljivši brojne sistemske disfunkcionalnosti i ograničenja. Umesto globalnog zblizavanja, što je bila noseća ideja globalnih procesa, savremeni svet suočava se sa snažnim dezintegracionim procesima i polarizacijama, sve izraženijem hijerarhizovanjem na one koji imaju i one koji nemaju i diskvalifikovanjem multikulturalnog koncepta globalne zajednice, što globalni mir i stabilnost čini teško dostižnim.

Diskreditovanje ideje globalnog društva i sve snažniji hladnoratovski stereotipi, naročito odsustvo zajedničke vizije izgradnje pouzdane globalne bezbednosne strukture nameću nova iskušenja u pogledu definisanja pretpostavki u zaštiti nacionalnih interesa, posebno malih država, kakva je Srbija. Brojna ograničenja i specifičnosti njenog geopolitičkog položaja dodatno usložavaju definisanje strateškog okvira, kao i činjenica da Srbija i srpski narod nisu imali primerene odgovore na izazove koje je nametnuo kraj 20. i početak 21. veka.

Brojni socijalni, ekonomski i politički izazovi limitiraju mogućnost tačnog predviđanja globalnih bezbednosnih trendova, posebno onih koji će najznačajnije određivati budućnost prostora Balkana i jugoistočne Evrope u celini. Ako se tome dodaju i sve kompleksniji i u osnovi nelinearni procesi u međunarodnoj politici, onda težina takvih predviđanja i definisanje strateških determinanti u zaštiti nacionalnih interesa jednog političkog kolektiviteta dobija svoje puno značenje. Međutim, kada je reč o jugoistočnoj Evropi, osnovano se može tvrditi da će izazovi, kao što su procesi očuvanja političke i ekonomske moći Evropske unije, njena ozbiljna identitetska kriza i ugrožavanje njene unutrašnje kohezije, nadmetanje evroatlantske i evroazijske geopolitičke koncepcije, sukobi u Ukrajini i na Bliskom istoku, migrantska kriza, deficit energenata, kriza ideje globalnog društva i povratak realpolitičkih obrazaca u međunarodnu politiku predstavljati ključne strategijsko-bezbednosne trendove koji će odrediti okvire regionalne stabilnosti i bezbednosti, posebno stabilnosti Srbije.

Diskreditovanje ideje globalne zajednice

Sasvim sigurno, mnogobrojna diskvalifikatorska obeležja koja su pratila ideju globalnog društva poslednjih nekoliko decenija i nametljivi i neodmereni pokušaji

integrativnim procesima – spoljnopolitički, ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti” (br. OI179029), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

univerzalizacije jednog političkog, ekonomskog i kulturološkog modela u velikoj meri su desocijalizovali planetarne prostore i time obesmislili i diskreditovali veliku ideju o jednom svetu, učinivši od njega nepredvidiv svet.² Takav svet izraženih asocijalnih obeležja oslabio je ideju opšteg dobra i globalnog zajedništva i otvorio ogromne prostore za ekstremističko čitanje etničkog, verskog i civilizacijskog određenja pojedinaca i kolektiviteta. Iako su nakon trijumfa u Hladnom ratu najavile društvo sasvim različito od do tada poznatih društava, SAD se u svom globalnom delovanju nisu odrekle ni hegemonističkih aspiracija niti imperijalnog nasleđa evropskih država.³ Globalnu upravljачku ulogu i dominantnu poziciju u svetskoj politici, SAD su gradile na jasno prepoznatljivim realpolitičkim principima i geopolitičkim interesima koji polazište imaju u moći i nastojanju da se ona u međunarodnoj politici stalno potvrđuje. Takvi hegemonistički vrednosni postulati spoljnopoličkog delovanja onemogućili su SAD da lidersku ulogu iskoriste konstruktivno i da promovišu dobro upravljanje svetom, već je takva iritirajuća politika uvećavala globalnu nestabilnost i nebezbednost.⁴ Ispostavilo se, kako tvrdi Bžežinski, da je globalna politika nespojiva sa koncentracijom hegemone moći u rukama jedne države.⁵

Takvo dekonstruktivno liderstvo SAD i njena naglašena hegemonistička percepcija međunarodne politike učinili su svet opasnijim nego ikada, diskreditujući koncept globalnog društva, istovremeno potvrdivši snažnu ideološku zasnovanost stavova koji su oglašavali da je sa neoliberalnim konceptom nastupilo doba kraja istorije. Intenzivni globalni ideološki, kulturološki, geopolitički i geoekonomski raskoli doprinose da je danas svetsko društvo rizika postalo drugo ime savremenog sveta.⁶ Globalni interesi nasuprot nacionalnim interesima, Zapad nasuprot ostatku sveta, islam nasuprot Zapadu, globalna životna sredina nasuprot globalnom potrošaču, sve bogatija manjina i sve siromašnija većina čine samo deo snažnih dezintegracionih procesa koji potiskuju ideju univerzalnog svetskog društva.⁷ Kriza ideje globalnog društva i

² "National Security Strategy", the United States of America, February 2015, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>.

³ Zbignjev Bžežinski, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, Albatros Plus i Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2013, str. 13.

⁴ Ričard Folk, „Globalna vlast (nove) zamisli”, u: Jovan Babić i Petar Bojanić (urs), *Globalno upravljanje svetom*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Dosije studio, Beograd, 2012, str. 60.

⁵ Zbignjev Bžežinski, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, op. cit., str. 13.

⁶ Ulrich Bek, *Svetsko rizično društvo*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2011.

⁷ Kišor Mahbubani, *Velika konvergencija: Azija, Zapad i logika jednog sveta*, CIRSD, Beograd, 2015.

američko insistiranje na konceptu neprijateljstva prema Rusiji i njeno opasno zagovaranje suprotstavljanje Zapada Rusiji vraća hladnoratovske obrasce u međunarodnu politiku.⁸

Urušavanje kredibiliteta SAD i istovremeno jačanje moći Kine i Rusije otvorili su prostor za jačanje multipolarnog međunarodnog poretka i pojavu novih globalnih učesnika u svetskoj politici, pri čemu, sasvim sigurno, danas nijedna pojedinačna sila ne može da ponudi dosledno globalno liderstvo.⁹ Nova multipolarna konstelacija snaga i realpolitički okvir međunarodne politike determinišu kontekst za zaoštavanje brojnih geopolitičkih nadmetanja i animoziteta, koji će imati izražene dugoročne implikacije na globalnu stabilnost i stabilnost u brojnim regionima sveta.

Izrastanje Kine u globalnu silu predstavlja jednu od glavnu promenu u odnosima moći i globalnim geopolitičkim obrascima, pri čemu je sve izvesnije da je evrocentrični tok razvoja sveta sa zapadnim civilizacijskim diskursom kao dominantnim nesumnjivo u defanzivi, što širi prostor za snažniji uticaj nastajućih globalnih aktera sa Istoka.¹⁰ Uzdizanje Kine nije samo uobičajeno nadmetanje velikih sila već promena koja radikalno rekonfiguriše svetsko liderstvo i kreira okvire za značajne političke, ekonomske, bezbednosne i kulturološke promene u međunarodnom sistemu. Istovremeno, sve intenzivnije nadmetanje SAD i Kine u širokom spektru interesa svojom kompleksnošću je teško kontrolisano, sa snažnim implikacijama po stabilnost i bezbednost u regionu i perspektivu globalnog mira. Pomorska strateška pozicioniranja, militarizacija Južnog kineskog mora zaoštavanje odnosa povodom nuklearnog programa i proba balističkih raketa Severne Koreje i snažna koncentracija američkih ratnih efektivna u blizini Korejskog poluostrva, predstavljaju posebno opasan vid ugrožavanja bezbednosti na ne samo na tom prostoru.

Izvesno je da će posebno snažne refleksije na stabilnost i bezbednost evropskog prostora imati nadmetanje evroatlantske i evroazijske geopolitičke percepcije. Kao pokretačka sila evroatlantskog geopolitičkog diskursa, koji je u suštini okvir evrointegracijskih procesa, SAD će nastojati da sačuvaju funkciju Evrope kao isturenog položaja u neutralisanju globalnih ambicija Rusije. Takva geopolitička determinanta podrazumeva kontinuirano zaoštavanje suprotstavljenosti Zapada i Rusije. Snažno proširenje NATO-a na istok, kao i najava velike pretnje s Istoka i baziranje snaga NATO-a u baltičkim republikama, Poljskoj, Rumuniji i Bugarskoj predstavljaju nedvosmislenu potvrdu takvih geopolitičkih nastojanja SAD. Međutim,

⁸ Ijan Bremer, *Supersila*, CIRSD, Beograd, 2015, str. 11.

⁹ Ibid., str. 10.

¹⁰ Robert Kuker, *Sumrak Zapada*, Dosije, Beograd, 2006.

izrastanje Nemačke u odlučujući politički činilac Evropske unije, posebno izlazak Velike Britanije iz Unije, otežavaće ambiciju SAD da očuva atlantistički primat.

Istovremeno, revitalizovana Rusija sve jasnije demonstrira moć, nastojeći da zadobije obeležja globalne sile i tako se odupre atlantističkim aspiracijama prodora na istok i sačuva telurokratski geopolitički primat na evroazijskom kopnenom masivu. Ekonomskim, bezbednosnim i drugim aranžmanima nastoji da očuva dominaciju u postsovjetskom prostoru, a ekonomskim i bezbednosnim povezivanjem sa Kinom, kao i sa ostalim državama BRIKS-a utemeljuje svoje liderstvo na evroazijskom prostoru. Sukobi u Ukrajini otežavaju njena nastojanja da se pozicionira i na zapadnoevropskom prostoru, umanjujući domete njenih ekonomskih aranžmana, pre svega sa Nemačkom i Italijom. Geopolitička posebnost jugoistočne Evrope naglašava njenu i dalje značajnu zainteresovanost za pravac i smer političkih tokova na tom prostoru.

Kada je reč o Evropskoj uniji, izvesno je da će ona, samostalno ili zajedno sa SAD, nastaviti da ispoljava snažan uticaj na procese i njihov smer u regionu jugoistočne Evrope. Drugim rečima, evidentno je da će evropska perspektiva regiona činiti preovlađujući okvir prema kome će države regiona usmeravati sopstveni društveni razvoj u narednom periodu.¹¹ Otuda je izvesno da će stabilizacija regiona i njegova puna socijalizacija i evropeizacija zavisiti od snage i dometa delovanja Unije da kreira bezbedno okruženje i podstakne bržu političku, ekonomsku i socijalnu tranziciju država u regionu. Naravno, međunarodni kredibilitet Evropske unije i delotvornost i dometi njene politike biće tesno povezani sa revitalizacijom ideje evropskog zajedništva, isto tako i sa prirodom njenih odnosa sa najznačajnijim činiocima savremene međunarodne politike.

Ekonomska kriza i, još više, kriza identiteta i sa njima najdirektnije povezana migrantska kriza, sve izraženije terorističko ugrožavanje bezbednosti, strah od kulturne kontaminacije i demografske neravnoteže koju donose neevropski narodi, a posebno Bregzit, uzdrmali su unutrašnju koheziju Evropske unije kao nikada do sada, dovodeći u pitanje i sam smisao njenog postojanja kao postmodernog i autentičnog koncepta političkog organizovanja. Evropska unija je prestala da bude najstabilnije i najbezbednije područje, a Bregzit je za mnoge znak da je za Evropsku uniju nastupilo doba egzistencijalne krize.¹² Izlazak Velike

¹¹ Katarina Štrbac, Stanislav Stojanović, Jasminka Simić, Milovan Subotić, Veljko Blagojević, Branislav Milosavljević, Miloš Milenković, *Strategijsko-bezbednosni trendovi u jugoistočnoj Evropi do 2020. godine*, Medija centar „Obrana”, Beograd, 2015.

¹² „Zajednička vizija, udruženo delovanje: jača Evropa – globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije”, jun 2016, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, Institut za evropske studije i ISAC fond, www.mfa.gov.rs/ZPEU_web.pdf.

Britanije aktuelizovao je mnoštvo problema i podstakao je stvaranje čvrstih granica tamo gde ih nije bilo. Otvoren je prostor za povratak starih rivaliteta i predrasuda karakterističnih za Evropu 19. veka, koji sve više podrivaju ekskluzivnost Evropske unije kao naddržavnog projekta. Odsustvo solidarnosti i snažan porast broja ortodoksnih zagovornika nacionalne države i prednosti „našeg” osporavaju autentičnu perspektivu Evropske unije.¹³ Tome treba dodati i činjenicu o limitiranoj vojnoj i političkoj autonomiji Unije, te različita mišljenja u vezi sa dilemom koliko je racionalna konfrontacija sa Rusijom koja je isuviše velika i značajna i geografski bliska Evropi, kao i u vezi s tim dilema o mogućem smeru njenog pozicioniranja u svetlu različitog vrednovanja dometa atlantističke i evroazijske geopolitičke koncepcije.¹⁴ Takođe, dominacija Nemačke kao najmoćnije sile Unije koja presudno definiše smer nadnacionalnih politika, otvara objektivnu opasnost nastajanja nemačke Evrope.¹⁵ Sve su to događaji koji predstavljaju prelomne trenutke koji se tiču opstanka ili dezintegracije Evropske unije, a brojna nesaglasja i ambivalentnosti u njenom funkcionisanju ukazuju na neophodnost novog evropskog društvenog ugovora koji treba da obezbedi više slobode, socijalne sigurnosti i demokratije preko više Evrope.¹⁶

Zaoštravanje odnosa Evropske unije i Ruske Federacije predstavlja jedno od najznačajnijih obeležja savremenih međunarodnih odnosa sa ogromnim implikacijama na regionalnu stabilnost, posebno za stabilnost Srbije. Za Evropsku uniju, saradnja i partnerstvo sa Rusijom ostaje od suštinskog značaja za njen ekonomski razvoj, posebno za njenu energetska stabilnost, kao i održavanje stabilnosti i bezbednosti evropskog kontinenta, uključujući i region jugoistočne Evrope. Eskalacija krize u Ukrajini, koja se upravo desila na „evropskom pitanju”, pored toga što je nedvosmisleno potvrdila odsustvo kohezije unutar Evropske unije i nedelotvornost njenog spoljnopolitičkog nastupa, podstiče jačanje ideološkog i vrednosnog zazora od saradnje i partnerstva sa Ruskom Federacijom.¹⁷

Region jugoistočne Evrope za Rusiju više nema onu važnost kakvu je imao u periodu Hladnog rata, ali je on i dalje, pre svega zbog ekonomskih interesa, i dalje zadržao vojno-stratejski značaj. Manjak energenata i drugih stratejskih sirovina

¹³ Ulrich Bek, *Nemačka Evropa: nove konstelacije moći u doba krize*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2013.

¹⁴ Ijon Bremer, *Supersila*, op. cit., str. 13.

¹⁵ Ulrich Bek, *Nemačka Evropa: nove konstelacije moći u doba krize*, op. cit.

¹⁶ Ibid., str. 79.

¹⁷ Katarina Štrbac, Stanislav Stojanović, Jasminka Simić, Milovan Subotić, Veljko Blagojević, Branislav Milosavljević, Miloš Milenković, *Stratejsko-bezbednosni trendovi u jugoistočnoj Evropi do 2020. godine*, op. cit., str. 198.

u odnosu na nivo razvoja civilizacije i potreba evropskih društava, aktualizovao je geopolitičku poziciju regiona jugoistočne Evrope kao tranzitnog područja za transport ruskog nafte i gasa do evropskih potrošača. Ta okolnost, kao i aktuelna razilaženja u odnosima između Evropske unije i Rusije povodom krize u Ukrajini ima ne male implikacije na evropski integrativni kapacitet država regiona u narednom periodu. Afirmacija međunarodne pozicije Rusije otvara prostor za znatno objektivnije sagledavanje dometa evrointegracija.

Arapsko proleće i demokratizacija Bliskog istoka pokrenuli su lavinu teško kontrolisanih procesa koji su taj prostor pretvorili u prostor ekstremizma, terorizma i nasilja zapanjujućih razmera, sa snažnim refleksijama na prostor Evrope. Radikalizacija islama podstakla je veoma snažne animozitete unutar islama i snaženje animoziteta prema svemu onome što nije islam. Takav kompleksan kontekst iznedrio je stvaranje Islamske države i širenje nasilja u ime uzvišenih ciljeva i jedinog ispravnog puta. Na taj način, islamistički ekstremizam postao je jedan od najznačajnijih pojava oblika političkog nasilja, a dobro organizovani i dobro finansirani radikalni islamisti pokrenuli su nove bezobzirne napade, neprekidnu kolonu izbeglica i dramatično pojačali moru globalnog terorizma.¹⁸ Građanski rat u Siriji i ponekad dijametralno različiti interesi nekih od glavnih aktera doprineli su da dramatični kontekst Bliskog istoka postane još dramatičniji. Migrantska kriza koja je posledica nekontrolisanih procesa nasilja i destrukcije na Bliskom istoku inicirala je snažne tokove nestabilnosti i nebezbednosti na evropskom prostoru, ali još više dilema o identitetu Evropske unije i njenom sistemu vrednosti koji je trebalo da ima univerzalan značaj. Upravo na tom pitanju, dešavaju se snažni dezintegrativni tokovi u Evropskoj uniji, koji primarno slede nacionalnu logiku ispoljavajući snažne implikacije na ideju evropskog zajedništva koji vode paradoksalnom oživljavanju kontinenta malih država.¹⁹ Porast terorističkih aktivnosti iza kojih stoje ratnici Islamske države i zagovornici radikalnog islama među migrantima, nema sumnje da će otežavati sposobnost Evropske unije da iznađe odgovore koji se zasnivaju na paradigmi njenog postnacionalnog sistema vrednosti.

Energetska bezbednost predstavlja posebno osetljiv činilac stabilnosti i prosperiteta savremenih država, pa tako i jedno od prioritarnih pitanja njihovih politika. Nadmetanje najmoćnijih svetskih sila za kontrolu i posedovanje izvora energije i kontrolu transportnih puteva postalo je pitanje sa globalnim političkim, ekonomskim i bezbednosnim implikacijama. Geopolitički i geostrategijski značaj

¹⁸ Milovan Subotić, *Ekstremizam pod okriljem religije*, Medija centar „Odbrana”, Beograd, 2015.

¹⁹ Ulrich Bek, *Nemačka Evropa: nove konstelacije moći u doba krize*, op. cit., str. 77.

regiona, naročito njegova limitiranost energentima postavili su pitanje energetske bezbednosti kao jedno od prioriternih, pri čemu će energetska bezbednost Evrope i nadmetanje ostalih važnih aktera, pre svega Ruske Federacije i SAD, za puteve dotura energenata, imati ogroman uticaj na energetska bezbednost država u regionu, kao i na važne segmente njihovih politika.

Konsolidacija prostora Balkana zavisice od dugoročnih politika Nemačke, Turske i Rusije na prostoru jugoistočne Evrope. Istorijske, geopolitičke, ekonomske i kulturološke veze predstavljaju važne determinante dugoročnih politika Nemačke i Turske na našim prostorima. Sukob u bivšoj SFRJ otvorio je prostor za novu balkansku politiku ovih država, a značaj Crnog mora kao strateške energetske raskrsnice za transport gasa i nafte i transportne mogućnosti Dunava, su, takođe, značajni elementi te politike. Nemačka kao najmoćnija ekonomska sila na evropskom prostoru nastoji da spoljnopolitičku poziciju na prostoru jugoistočne Evrope primeri stepenu svoje moći. Snažna ekonomska saradnja balkanskih država sa Nemačkom u uslovima krize, kao ekonomski najmoćnije i politički najuticajnije države u Uniji, nameće zaključak da će ova država zadržati sadašnji kurs delovanja na Balkanu. Odlučujuće političke sile u Evropi čine Nemačku i presudnom u daljoj evropeizaciji Balkana, pa se osnovano može reći da je Nemačka sa Evropskom unijom profitirala, kako politički i ekonomski, tako i moralno, pa je stoga u njenom prioriternom interesu da unapređuje Uniju. U tom smislu, kada je reč o integrisanju Balkana, moć Nemačke biće presudna u njegovoj punoj evropeizaciji, a status političke i ekonomske sile otvara joj mogućnost da umanjí uticaj Turske.²⁰ Jedina opasnost za takva predviđanja je ponovno otkrivanje nacionalne države u Nemačkoj, što može da oslabi njenu zainteresovanost za projekat Evropske unije.

Turska, zemlja koja u poslednjoj deceniji beleži snažan ekonomski razvoj, pokazuje politički i ekonomski interes za kontrolu i nadgledanje procesa u jugoistočnoj Evropi. Istorijska, geografska i kulturološka bliskost sa narodima Balkana predstavlja snažan faktor njene zainteresovanosti. Nedavni unutrašnji raskoli u Turskoj i promene koje se dešavaju na unutrašnjem i spoljnopolitičkom planu tiču se pitanja sekularnog ustrojstva turske države, koje je praćeno snažnim procesom revitalizacije i afirmacije islamske tradicije u turskom društvu. Otuda su verski faktor i povezivanje turske savremenosti i slavne prošlosti Otomanskog carstva važni elementi državnog projekta „Turska strateška vizija 2023.“ koji predviđa povećanje moći Turske od regionalne sile ka globalnom akteru. Pored

²⁰ Katarina Štrbac, Stanislav Stojanović, Jasminka Simić, Milovan Subotić, Veljko Blagojević, Branislav Milosavljević, Miloš Milenković, *Strategijsko-bezbednosni trendovi u jugoistočnoj Evropi do 2020. godine*, op. cit., str. 201.

islamskog faktora, planovi Turske zasnovani su na njoj geopolitičkoj poziciji, koja sebe vidi kao najveće čvorište energetske tokova i kao buduće središte tri kontinenta: Afrike, Azije i Evrope.²¹ Radikalne promene turske spoljne politike uključuju i Zapadni Balkan kao jedan od prioriteta bliskog okruženja, jer se taj prostor u geografskom, istorijskom i kulturološkom smislu poima kao „Turska balkanska zemlja”.

Opređenje Turske da, i pored pokretanja sopstvenog projekta, ne odustane od pristupanja Evropskoj uniji, ne umanjuje njeno nastojanje da svoj uticaj prema islamskom svetu i svom najbližem okruženju gradi na oslobađanju dugo suzbijanog, ali duboko ukorenjenog islamskog opredeljenja i revitalizacije celokupnog duhovnog i političkog nasleđa Otomanskog carstva, kao i ambicije da umesto evropske periferije bude središte nove geopolitičke konstelacije. Takva, po mnogo čemu neoosmanistička stremljenja, predstavljaju raskidanje s načelima i praksom uzdržane spoljne politike, zasnovane na poznatoj devizi „mir u zemlji, mir u svetu”, za koju je bilo karakteristično odustajanje od mešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja i odustajanje od bilo kakvih pretenzija na regionalnu dominaciju.²² Upravo zato, današnja Turska u dobroj meri je postala izvor ozbiljnih unutrašnjih podela i nemira, uključujući i prošlogodišnji neuspeli vojni puč, kao i tenzija sa susedima, zapadnim saveznicima i ostalim značajnim međunarodnim akterima. Sve to u velikoj meri umanjuje kulturno-civilizacijske domete savremene Turske i imaće snažan uticaj na domete njene spoljnopolitičke moći u budućnosti.

Ograničenja postkonfliktne socijalizacije Balkana

Socijalizacija Balkana nije završena i socioekonomski i politički kontekst je veoma kompleksan, što upozorava da se transformacija Balkana iz zone konflikta u zonu trajnog mira suočava sa brojnim izazovima, a aktuelizacija nekih od njih može da bude u osnovi snažne radikalizacije regionalne nestabilnosti. Suočavanje sa brojnim teško rešivim problemima ekonomske tranzicije, socijalne nesigurnosti i političke nestabilnosti kreira okvire za istrajavanje etničkih i verskih

²¹ Nevenka Jeftić-Šarčević, „Zapadni Balkan u projekciji Turske strateške vizije”, *Međunarodni problemi*, god. 62, br. 4, 2010, str. 691–714.

²² Predrag Simić, „Euroatlantism in creating a security community”, in: *New Serbia, New NATO: Vision of the future for 21st century*, TransConflict Serbia, Forum for Ethnic Relations and Klub 21, Belgrade, 2011, pp. 367–381.

nerazumevanja i animoziteta. Novonastale države, bez obzira na nedvosmislenu evropsku i evroatlantsku orijentaciju nisu uspele u punoj meri da afirmišu postmoderne koncepte multikulturnih društava i ubrzaju procese međusobnog pomirenja. Promenljiv smer bezbednosne stabilizacije ukazuje da puna bezbednosna konsolidacija ovog prostora nije ostvarena.

Opređenjenje novonastalih balkanskih država da se priključe evropskim i evroatlantskim integrativnim procesima, kao i prihvatanje i promocija vrednosti demokratije, pravne države ljudskih prava i socijalne pravde imali su nesumnjivo pozitivan efekat na postkonfliktnu stabilizaciju prostora Balkana. Zalaganjem za model saradnje u bezbednosnoj sferi, koji naglašava značaj ideje multilateralizma i partnerstva, dat je snažan podstrek redefinisaju bezbednosnih politika i usvajanja modernih standarda organizovanja bezbednosti balkanskih država. Sve to potvrđuje stav da se ideja članstva u evropskim i evroatlantskim strukturama pokazala kao značajan instrument socijalizacije regiona.

Investiranje vodećih međunarodnih aktera, pre svega Evropske unije i NATO-a, u postkonfliktnu socijalizaciju Balkana i njegovu socijalnu i institucionalnu rekonstrukciju nisu dali očekivane rezultate. Balkan nije u punoj meri transformisan u zonu stabilnosti i bezbednosti i kao takav suočava se sa brojnim izazovima, zbog čega je progres bezbednosne konsolidacije naglašeno nelinearan.²³ Politička, ekonomska i socijalna nestabilnost, nasleđe nedavne prošlosti i kontinuitet retrogradnih procesa, naglašena etnička distanca i kulturni obrasci predgrađanskih društava ograničavaju punu bezbednosnu stabilizaciju Balkana. Isto tako, pokazalo se da evropska i evroatlantska orijentacija balkanskih država nije mogla da bude garancija za punu stabilizaciju i unapređenja poverenja među državama i jačanja njihovog osećaja regionalnog zajedništva.

Sve to sugeriše da socijalizacija Balkana nije završena, da je i dalje socioekonomski i politički kontekst veoma kompleksan, odnosno da na ovim prostorima još uvek postoje snažne političke, kulturološke i etničke kontradikcije. Zbog toga se Balkan i dalje tretira mnogo više kao geografski koncept, a ne kao region gde su države značajno povezane socijalnim, ekonomskim i političkim vezama. Upravo zato, prevazilaženje nekih obeležja modela zatvorenih predgrađanskih društva i izrastanje balkanskih država u odgovorna građanska i demokratski integrisana društva zahtevaće još dosta vremena i napora. Jasni nagoveštaji briselske elite da se verovatno u narednih desetak godina ne

²³ Suzette R.Grillot, Rebecca J. Cruise and Valeria J. Derman, "Developing security community in the Western Balkans: The role of the EU and NATO", *International Politics*, Vol. 47, No. 1, 2010, pp. 62–90.

predviđa proširenje Evropske unije sasvim sigurno dodatno pojačavaju pesimizam u pogledu brže i potpunije stabilizacije prostora Balkana.²⁴

Ekstremni nacionalizam i opsesnutost prošlošću i dalje predstavljaju izražena obeležja socijalnog miljea balkanskih društava, što u kombinaciji sa brojnim drugim, pre svega, ekonomskim ograničenjima i izraženim siromaštvom i slabim institucijama, ima negativne refleksije na procese modernizacije i kreiranja istinski građanskih političkih zajednica. U takvom specifičnom socijalnom kontekstu, jačanje verskog ekstremizma, posebno islamističkog, pospešuje procese zatvorenosti i nepoverenja prema drugim konfesijama, što u dobroj meri ograničava domašaje multietničkog društvenog ustrojstva i bezbednosne zajednice kao projekta Evropske unije i NATO-a. Suštinske razlike u tumačenju novije istorije takođe predstavljaju snažan generator razilaženja, što uslovljava istrajavanje negativnih stereotipa o drugima kao protivnicima i usporava proces pomirenja i ograničava domete koncepta multikulturalnosti. Naravno, takva stremljenja dobijaju na intenzitetu činjenicom da je ideja multikulturalnosti, kao jedna od nosećih ideja Evropske unije, stavljena na ozbiljna iskušenja na evropskom prostoru poslednjih godina.

Glavno obeležje nestabilnosti i etničkih napetosti tiče se aspiracija albanske etničke zajednice. Sigurno da jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije predstavlja problem koji svojim potencijalom i dalje nosi ogromnu opasnost po krhku regionalnu stabilnost. Za mnoge, priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije predstavlja snažan podsticaj revitalizaciji velikoalbanskog državnog projekta. Ovaj čin, koji se smatra poslednjom fazom raspada bivše SFRJ, za mnoge sigurno nije i poslednji korak u „stabilizaciji” regiona. Teško je poverovati da će Albanci, kao jedna od najbrojnijih i demografski najperspektivnijih nacija u regionu, nakon ostvarivanja nacionalnih interesa na Kosovu i Metohiji, odustati od daljih ambicija o jednom narodu i jednoj državi. Briselski razgovori Beograda i Prištine usmereni na unapređenje svakodnevnog života nisu ispunili očekivanja kada je reč o relaksaciji međuetničkih animoziteta, niti su umanjili aspiracije kosovskih Albanaca o etničkom ustrojstvu takozvane Republike Kosovo.

Kontinuitet pobuna Albanaca u Makedoniji, koje su često zadobijala karakter oružanog nasilja, nedvosmisleno je potvrdilo agresivnost njihovih separatističkih ambicija. Potpisivanje Ohridskog sporazuma predstavlja samo delimično ostvareni cilj albanske etničke zajednice u Makedoniji, zbog čega se može tvrditi

²⁴ “Osservatorio Strategico: Outlook 2015”, Military Centre for Strategic Studies, Rome, 2015, www.difesa.it/SMD/_Eventi/Documents/2015/Osservatorio_Strategico_Outlook_2015.pdf, p. 72.

da postoje brojne nepoznanice o održivosti tog sporazuma i budućnosti etničkih odnosa u Makedoniji. Takve okolnosti čine Makedoniju potencijalno veoma eksplozivnim prostorom na kome su etničke tenzije samo potisnute, a ne i značajno relaksirane. Sve to ukazuje da će aspiracije albanskog naroda još dugo biti element sukobljavanja na prostoru Balkana, pri čemu se može zaključiti da će slabljenje ideje Evropske unije jačati aspiracije Albanaca, otvarajući prostor za prerastanje Kosova u centar širenja islamskog ekstremizma.

Isto tako, različite percepcije budućnosti Dejtonskog sporazuma i pokušaji rekonceptualizacije Bosne i Hercegovine kroz zagovaranje njenog unitarnog državnog ustrojstva ostaju pretnja njenoj stabilizaciji. Svakako, nefunkcionalnost političkog sistema i slabost institucija, kao i izraženi ekonomski problemi i politička nestabilnost su socijalni milje koji Bosnu i Hercegovinu mnogo više čini mehaničkom kombinacijom tri naroda koji žive tamo nego zajednicom koja ima sigurnu perspektivu.²⁵ U tom kontekstu, odsustvo unutrašnjeg konsenzusa o političkom ustrojstvu Bosne i Hercegovine komplikuje njenu integraciju u evropske i evroatlantske procese,²⁶ kao najprihvatljivijem unutrašnjem integrišućem faktoru.

Kvalitet međuetničkih odnosa, kao i nedostatak svesti o regionalnom identitetu i mogućnosti saradnje i integracije na Balkanu sugeriše da na tom prostoru još postoje snažne socijalne i etničke kontradikcije koje se ispoljavaju u različitim formama, a najčešće kroz neadekvatan intenzitet pozitivnih međuetničkih odnosa i različitih formi etničkih distanciranosti. Iako je zalaganje za uspostavljanje modernog pluralističkog kulturološkog identiteta važan standard evropskog integrativnog procesa, koji nažalost veliki broj članica EU svojim aktuelnim delovanjem ozbiljno osporava, izrazi tradicionalne svesti balkanskih društava su još uvek jaki. Dešavanja na Bliskom istoku i u severnoj Africi, posebno snažna migratorna kretanja u arapskom svetu, sasvim sigurno, dodatno će komplikovati jačanje multikulturalizma kao važne pretpostavke stabilnosti na Balkanu.

Danas je jasno da su očekivanja balkanskih država da će proces evrointegracija kreirati okvir za iznalaženje solucija za sve postojeće probleme koji proizilaze iz ekonomske i tehnološke nerazvijenosti, kao i da će rešiti zaostale etničke i socijalne konflikte, bila nerealna i da ne daju uverljive rezultate. Upravo zato, prevazilaženje postojećih modela nacionalnih država, kao dominantnih

²⁵ Predrag Simić, "Euroatlantism in creating a security community", op. cit., pp. 368, 375.

²⁶ Miloš Šolaja, „Bosna i Hercegovina i novi Strateški koncept NATO, Bosnia and Herzegovina and NATO's new Strategic Concept", in: *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, op. cit., pp. 317–329.

ambicija etničkih grupa na Balkanu, njihovo izrastanje u zrela građanska društva, visoko demokratski integrisana, trajaće dugo.²⁷

Strateški okvir zaštite nacionalnih interesa Srbije

Projekcije trendova u budućnosti naglašavaju brojne izazove sa kojim će se Srbija susretati u narednom periodu. Izneverena očekivanja procesa globalizacije i povratak istorije u međunarodnu politiku nagoveštavaju svet zbrke, nereda i ogromne nestabilnosti, pri čemu će načelo moći biti noseće načelo u međunarodnim odnosima, što poziciju malih država čini posebno izazovnom. Ako se tome doda i istorijsko nasleđe nedavne prošlosti Balkana i još uvek prisutna snažna etnička i kulturološka distanciranost balkanskih država, onda neizvesnost postaje najsnažnije obeležje stratejskog okruženja Srbije. Nesumnjivo, mnogo je razloga koji nalažu neophodnost strateškog promišljanja kako bi se iznalazila najprimerenija rešenja za zaštitu identiteta srpskog naroda i interesa Srbije u celini. To je neophodan uslov da se problemi ne bi rešavali tek onda kada nastanu, već da se, u meri koliko je to moguće, u kontinuitetu razmatra karakter odnosa u stratejskom okruženju i definišu primereni odgovori.

Činjenica je da trendovi razvoja savremenog sveta umnožavaju broj transnacionalnih ugrožavanja bezbednosti koji zahtevaju integrisane i koordinisane globalne odgovore, pa je zato, bez obzira na to što se globalni poredak pokazao kao nedelotvoran, danas više nego jasno da se sve veći broj globalnih pitanja mora rešavati globalno. Upravo zato, partnerstvo i zajedničko delovanje u multinacionalnom formatu mora da bude dugoročno opredeljenje Srbije. U tom smislu, participiranje i izgradnja kapaciteta i sposobnosti za multilateralno delovanje sasvim sigurno treba da predstavljaju prioritet spoljnopolitičkog nastupa Srbije. Naravno, od izuzetnog značaja u strateškom promišljanju pozicije srpskog naroda u ne previše naklonjenom okruženju mora predstavljati nastojanje da vitalni nacionalni interesi, u meri u kojoj je to moguće, ne budu u suprotnosti sa interesima najmoćnijih država. Upravo zato, aktuelan geopolitička nadmetanja kao konstanta u međunarodnoj politici moraju biti predmet temeljnih analiza, lišeni emocija i ideološke ili druge vrste pristrasnosti. Srbija nedvosmisleno ne može biti izvan evropskih tokova, jer i geografski i

²⁷ Ljubiša Mitrović, "Kontraverze o sudbini identiteta u procesu globalizacije regiona Balkana", Zbornik *Kulturni i etnički identiteti u procesu globalizacije i regionalizacije*, Ljubiša Mitrović, Dragolju B. Đorđević, Dragoljub Todorović, (urs), Filozofski fakultet u Nišu, Institut za sociologiju, Niš, 2005, str. 8.

kulturološki tamo. Međutim, evropsko opredeljenje ne bi smelo da bude opcija koja nema alternativu, već ta usmerenja moraju biti vrednovana sa stanovišta zaštite vitalnih nacionalnih interesa. U tom smislu, jačanje tradicionalno dobrih odnosa sa Rusijom, kao i snažno strateško partnerstvo sa Kinom, šire prostor i slobodu strateškog promišljanja.

Isto tako, trajni interes Srbije je prevazilaženje ograničenja etnički i konfesionalno određene politike i zalaganje za približavanje etničkim zajednicama i državama susedima. Činjenica da je srpski narod prisutan u državama u okruženju trebalo bi da, na duži rok, otvori prostore za njegovu bolju pozicioniranost. Brojna iskušenja sa kojima se srpski narod u najbližem okruženju suočava ne bi smela da dovedu u pitanje stav da jačanje odnosa sa etničkim zajednicama, kao i promocija društvene pozicije manjina u Srbiji predstavlja odgovor strateškog dometa.

Sigurno je da bi odustajanje od napora da se Kosovo i Metohija vrati matici predstavljalo trajno, pre svega, identitetsko sakaćenje srpskog etnosa, zbog čega je sasvim jasno da ti naponi moraju biti važan aspekt dugoročnih opredeljenja Srbije. Naravno, takvo opredeljenje ne bi smelo da bude kruto definisano i mora da podrazumeva traganje za određenom vrstom kompromisa sa Albancima. Samo tako bi se obezbedilo da Kosovo i Metohija ne bude uzrok daljem urušavanju geopolitičke pozicioniranosti Srbije, već da podrazumeva kreiranje okvira za revitalizaciju pozicije srpskog naroda na Kosovu i Metohiji. Iako rešenja koje definiše Briselski sporazum ne predstavljaju primeren institucionalan okvir, ono ipak predstavljaju realnost koja ima određeni međunarodni legitimitet i kao takva moraju predstavljati osnovu za dalje napore.

Jačanje Republike Srpske u okvirima koje je definisao Dejtonski sporazum nedvosmisleno predstavlja opredeljenje koje ima dugoročan strateški značaj. Institucionalni aranžmani Bosne i Hercegovine, uz sve evidentne manjkavosti, predstavljaju okvir za značajnu pozicioniranost predstavnika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, pa prema tome i mogućnost ukupne revitalizacije položaja srpskog korpusa. Dalje intenziviranje specijalnih veza između Republike Srpske i Srbije zavređuje poziciju najvišeg prioriteta u definisanju politike za zaštitu vitalnih interesa Srbije. Takođe, prevazilaženje difuznog shvatanja nacionalnog identiteta koje se ispoljava kroz unutarnacionalna neslaganja u okviru kojih dominira rascep na nacionalno i građansko, predstavlja opredeljenje koje treba da stvori osnove za jačanje nacionalne kohezije u traganju za primerenim odgovorima na izazove pred kojima se našao srpski narod i Srbija.

Realizacija strateških interesa Srbije mora da podrazumeva isključivo demokratski profilisane postupke, jer samo kao takvi mogu da obezbede široku

prihvaćenost i legitimitet, pri čemu oblasti ekonomije, kulture i obrazovanja moraju imati posebno mesto. To svakako ne znači da kredibilni vojni potencijali imaju manji značaj i da stoga zavređuju manju društvenu brigu i pažnju. Vojna moć, sasvim sigurno, nesporan je instrument u zaštiti i promociji nacionalnih interesa Srbije. Kredibilitet vojnih potencijala posebno dobija na značaju u kontekstu racionalno utemeljenog zalaganja za vojnu neutralnost kao bezbednosno-odbrambenog koncepta koji treba da obezbedi najpotpuniju zaštitu nacionalnih interesa Srbije. U postojećim okolnostima takav izbor je geopolitički i strategijski valjano utemeljen, bez obzira na svu nepredvidivost anarhično utemeljenih međunarodnih odnosa. Takvo opredeljenje može da bude delotvorno samo ako je podržano respektabilnim vojnim kapacitetima.

Zaključak

Polazeći od nesporne činjenice da je bezbednost primarni interes i ključna pretpostavka razvoja Republike Srbije, razumevanje i procenjivanje aktuelnih i budućih kretanja u bližem i daljem okruženju i njihovih uticaja na bezbednost imaju izuzetan značaj da se izbegnu ili umanje iskušenja „nervoznog događanja istorije“. To je posebno značajno ako se zna da srpski narod nije imao primerene odgovore na izazove turbulentnih promena u međunarodnim odnosima na kraju 20. veka i raspada SFRJ. Odsustvo strateškog promišljanja i delovanja u odgovoru na kompleksne i teško rešive izazove o prihvatljivom državnom okviru, uz snažno ignorisanje srpskih interesa od strane međunarodne zajednice, predstavljaju faktore koji su bili u osnovi snažne destrukcije srpskog etničkog korpusa.

Aktuelni trendovi u međunarodnoj politici, kao i dugoročne projekcije njihovog smera i intenziteta nedvosmisleno upućuju na zaključak da su kosmopolitske ideje snažno diskreditovane i da je sve snažniji povratak realpolitičke prakse koja ima svoj neprekidni kontinuitet kroz čitavu političku istoriju sveta. Danas je evidentno da su se procesi kreiranja globalne zajednice koja bi se temeljila na neoliberalnim postulatima pokazali duboko dekonstruktivnim, jer su umesto jednog harmoničnog sveta ustoličili duboko podeljen i nesiguran svet. Zastrašujuća ekspanzija asocijalnih pojava i pojava narušavanja bezbednosti i proklamovanih osnovnih vrednosti međunarodne zajednice kontinuirano generišu alarmantni porast problema nacionalne i međunarodne bezbednosti koji nose novu energiju i nove sadržaje, a savremni svet čini društvom globalnog rizika. Snažni rivalitet ključnih međunarodnih aktera i njihova sve bezobzirnija geopolitička nadmetanja, neizvesnost evropskog

diskursa, kao brojni izazovi i socijalizacije balkanskih prostora ukazuju na svu kompleksnost strateškog okruženja Srbije.

Strateško promišljanja pozicije Srbije u tako profilisanoj strategijskoj realnosti i definisanje dugoročno delotvornih determinanti u zaštiti nacionalnih interesa ima poseban društveni značaj u zaštiti. Razumevanje aktuelnih bezbednosnih tokova mora da predstavlja nezaobilazni aspekt definisanja praktičnih politika Srbije koje će uzeti u obzir svu kompleksnost odnosa u njenom bližem i daljem okruženju, a strateški odvagana rešenja treba da umanje opasnosti od spontanosti, voluntarizma i proizvoljnosti u državotvornom delovanju, što je uslov da zaštita interesa nacionalnih interesa bude efikasnija.

Bibliografija

- Bek, Ulrich, *Nemačka Evropa: nove konstelacije moći u doba krize*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2013.
- Bek, Ulrich, *Svetsko rizično društvo*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2011.
- Bremer, Ijan, *Supersila*, CIRSD, Beograd, 2015.
- Bžežinski, Zbignjev, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, Albatros Plus i Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2013.
- Folk, Ričard, „Globalna vlast (nove) zamisli”, u: Jovan Babić i Petar Bojanić (urs), *Globalno upravljanje svetom*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i Dosije studio, Beograd, 2012.
- Griliot, Suzette R., Cruise, Rebecca J. and Derman, Valeria J., “Developing security community in the Western Balkans: The role of the EU and NATO”, *International Politics*, Vol. 47, No. 1, 2010, pp. 62–90.
- Jeftić-Šarčević, Nevenka, „Zapadni Balkan u projekciji Turske strateške vizije”, *Međunarodni problemi*, god. 62, br. 4, 2010, str. 691–714.
- Kuker, Robert, *Sumrak Zapada*, Dosije, Beograd, 2006.
- Mahbubani, Kišor, *Velika konvergencija: Azija, Zapad i logika jednog sveta*, CIRSD, Beograd, 2015.
- Mitrović Ljubiša, „Kontraverze o sudbini identiteta u procesu globalizacije regiona Balkana”, *Zbornik Kulturni i etnički identiteti u procesu globalizacije i regionalizacije*, Ljubiša Mitrović, Dragolju B. Đorđević, Dragoljub Todorović, (urs), Filozofski fakultet u Nišu, Institut za sociologiju, Niš, 2005, str. 8.

- “National Security Strategy”, the United States of America, February 2015, <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2015/02/2015.pdf>.
- “Oservatorio Strategico: Outlook 2015”, Military Centre for Strategic Studies, Rome, 2015, www.difesa.it/SMD_/Eventi/Documents/2015/Osservatorio_Strategico_Outlook_2015.pdf.
- Simić, Predrag, “Euroatlantism in creating a security community”, in: *New Serbia, New NATO: Vision of the future for 21st century*, TransConflict Serbia, Forum for Ethnic Relations and Klub 21, Belgrade, 2011, pp. 367–381.
- Subotić, Milovan, *Ekstremizam pod okriljem religije*, Medija centar „Obrana”, Beograd, 2015.
- Šolaja, Miloš, „Bosna i Hercegovina i novi Strateški koncept NATO, Bosnia and Herzegovina and NATO’s new Strategic Concept”, in: *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, TransConflict Serbia, Forum for Ethnic Relations and Klub 21, Belgrade, 2011, pp. 317–329.
- Štrbac, Katarina, Stojanović, Stanislav, Simić, Jasminka, Subotić, Milovan, Blagojević, Veljko, Milosavljević, Branislav i Milenković, Miloš, *Strategijsko-bezbednosni trendovi u jugoistočnoj Evropi do 2020. godine*, Medija centar „Obrana”, Beograd, 2015.
- „Zajednička vizija, udruženo delovanje: jača Evropa – globalna strategija za spoljnu i bezbednosnu politiku Evropske unije”, jun 2016, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, Institut za evropske studije i ISAC fond, www.mfa.gov.rs/ZPEU_web.pdf.

Stanislav Stojanović i Branislav Đorđević

**STRATEGIC AND SECURITY TRENDS AND PROJECTION OF THE STRATEGIC
FRAMEWORK OF THE SECURITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA**

Abstract: Starting from the indisputable fact that security is the primary interest and a key prerequisite for the development of contemporary societies, understanding and assessing current and future trends in the near and distant environment and their impacts on the security of the Republic of Serbia are particularly important in defining a framework of its conceptual and strategic preparedness to protect vital national interests. There are many factors that are influencing and will continue to influence in a long-term the security of the Republic of Serbia and its environment. The stronger contours of multipolar international order and the emergence of new global participants in world politics, the crisis of the idea of global society and return of realpolitik patterns in international politics, proximity of energy-rich but unstable Arab-Persian and the Caspian basin, conflicts in Ukraine and the Middle East, serious identity crisis and threat to internal cohesion of the European Union, as well as the migrant crisis, certainly represent major factors that will affect the political and security processes in the near and distant environment of the Republic of Serbia. Projection of security trends and challenges that accompany the process of socialization of the Balkans, as an area which is still, in terms of security, the most sensitive part of the European continent, will have a strong reflection on the definition of long-term commitments of the Republic of Serbia. Problems in Kosovo, Macedonia and Bosnia and Herzegovina, as potentially the most explosive issues of the Balkan security, as well as the complexity of socio-economic and political context of the societies in the Balkans, especially their unabated ethnic and religious standoff, complicate the process of converting the Balkans from the conflicting area to the area of lasting peace. Also, monitoring of trends in perception and practice of security, especially regarding the waging of contemporary armed conflicts and the revolution in military affairs, as well as their long-term projection are of great importance in defining the strategic framework of security of the Republic of Serbia, primarily the instruments to protect its security.

Key words: security, risk society, Europe, Balkan, national interests, Serbia.